

די לאופוריה ☒ השמחה על ניצחון טראמפ

מוקדמת ומוגזמת

written by פרופ' זכי שלום | 20.11.2024

ניצחוננו הסוחף של הנשיא טראמפ בבחירות לנשיאות ארצות הברית התקבל בישראל בצהלות שמחה גדולות יותר, כך ניתן להתרשם, מאלה שהיו בארצות הברית. מדי יום ביומו אנחנו מתבשרים על מינוי חדש לצוות שילווה את הנשיא. מייד עם היוודע דבר המינוי, אצים-רצים גולשי הרשתות החברתיות המיומנים למצוא התבטאות שלו שתהיה ערבה לאוזנינו הישראלים, וברוב המקרים של המקרים הם מוצאים גם מוצאים.

שמחה זו אינה צריכה להפליא אותנו בהתחשב במדיניות ממשל הנשיא ביידן כלפי ישראל במהלך מלחמת "חרבות ברזל".

ממשל הנשיא ביידן ניהל כלפי ישראל מאז מתקפת החמאס ב-7 באוקטובר 2023 מדיניות שניתן לכנות אותה דו-כיוונית: מצד אחד הוא הפגין הרבה מאוד רגשות של אמפתיה וחמלה כלפי מדינת ישראל, ובעיקר כלפי משפחות החטופים. התבטאויות של גורמים בכירים בממשל, ובייחוד של הנשיא ביידן, יצרו רושם מובהק שהנשיא ועוזריו כואבים כאב אמת את האסון שפקד את מדינת ישראל באותה שבת.

במקביל הבהירו הנשיא וכל אנשי צוותו שוב ושוב שיש לישראל זכות מלאה להגן על עצמה. זהו נוסח מסורתי שבו השתמשו כל הממשלים האמריקנים בקשר למצבי לחימה שישראל הייתה מעורבת בהם במהלך כהונתם. לניסוח זה היה ערך כאשר נראה היה שמאזן הכוחות נוטה לטובת אויביה של ישראל ומעמדה של ישראל במערכת הבינלאומית היה "שברירי". לנו נראה שכיום אין שום משמעות לקביעה כזו, הנראית מובנת מאליה ומבטאת זכות יסוד של מדינה ריבונית. להערכתנו, עצם אמירתה מקרינה סימן שאלה על מעמדה הריבוני של מדינת ישראל. לפיכך, אם שוב יינתן ביטוי לקביעה זו מן הראוי לשקול תגובה ישראלית חד-משמעית, בין בגלוי בין בסתר, המבהירה לממשל שאין לישראל עוד עניין בהתבטאות כזאת.

על רקע הזעזוע הקשה שפקד את מדינת ישראל בעקבות מתקפת החמאס ב-7 באוקטובר 2023, ברור היה שהתבטאויות ראשי הממשל בדבר זכות ההגנה העצמית של ישראל אינם מכוונים רק לאמצעי הגנה כמו כיפת ברזל. היה ברור שדברים אלה מבטאים "הרשאה" של הממשל לישראל לפעול גם באורח התקפי, תחילה ברצועת עזה, ולאחר מכן ☒ גם בלבנון.

במקביל, כבר בשלבים הראשונים של המערכה הנשיא הזהיר בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים מדינות וארגוני טרור אחרים לבל יצטרפו למערכה. כל זאת בנאום ה- don't המפורסם, שנכנס כבר לפנתיאון של נאומי מלחמה מכווננים. הנשיא לא הסתפק בכך. הוא שיגר לאזור נושאות

מטוסים ואמצעי הגנה שהבהירו לכול שהנשיא מתכוון למה שהוא אומר.

לכל אורך המלחמה המשיכה ארצות הברית להושיט לישראל סיוע כספי חסר תקדים [2] הרבה מעבר להסכם ההבנות שנחתם בתקופת הנשיא אובמה. במקביל הפעילה ארצות הברית מעין רכבת אווירית של תחמושת ונשק שסייעו לישראל מאוד במהלך המלחמה. כל זאת, תוך הפגנת נחישות למנוע פגיעה במעמדה המדיני של ישראל ובחופש הפעולה שלה באמצעות מהלכים באו"ם ובארגונים בינלאומיים אחרים.

ראשי ההנהגה בישראל הביעו שוב ושוב, ובצדק רב, את תודתם לממשל האמריקני על העזרה שהגיש לישראל לאורך ימי המלחמה. בהתחשב בטראומה האדירה שליוותה את המערכה הצבאית בחברה הישראלית, ונוכח העובדה שישראל נתפסה כשהיא אינה ערוכה למלחמה רב-חזיתית ממושכת ואינטנסיבית, ביטויי התמיכה בישראל והסיוע האמריקני היו כאוויר לנשימה עבור מדינת ישראל בשלביה הראשונים של המערכה.

יחד עם זאת, כצפוי, בהמשך המערכה התלוו לרגעי החסד ביחסי ישראל-ארצות הברית שנסקרו לעיל גם מחלוקות קשות שהעיבו מאוד על תחושת שותפות הגורל בין שתי המדינות במלחמה קשה זו. מרגע שהחלו להגיע התמונות הקשות על ההרג הרב והחורבן הקשה ברצועת עזה, החל הממשל במסע של ביקורת נוקבת כלפי פעילותה הצבאית של ישראל ברצועה ובמהלך גלוי של "שיימינג" בינלאומי שפגע קשות במעמדה המדיני של ישראל, ובמידה רבה [2] גם הֵצֵר את חופש הפעולה הצבאי שלה.

לממשל היה ידוע היטב שישראל פועלת תחת אילוצים קשים מנשוא. הוא ידע היטב שהחמאס פועל תחת מחסות של אוכלוסייה אזרחית וכי פגיעה באוכלוסייה אזרחית הינה כורח המציאות בנסיבות אלה. דובריו אף אמרו זאת לא פעם. מעבר לכך, הממשל היה מודע היטב לאמצעים המגוונים, שצה"ל נוקט כדי לצמצם את הפגיעה באוכלוסייה אזרחית. כל אלה לא השתיקו את הביקורת הנוקבת על ישראל.

לממשל היה ברור שלתגובותיו כלפי פעילותה הצבאית של ישראל יש משקל דומיננטי בהתייחסותה של הקהילייה הבינלאומית כלפי מלחמתה של ישראל. מרגע שיתברר שהממשל, שנחשב לבעל הברית הקרוב ביותר של ישראל בעולם, מגנה את פעילותה הצבאית של ישראל ברצועה [2] יותר הרסן וכל מדינות העולם, מי פחות ומי יותר, תתחרנה ביניהן בגינויה של ישראל. מדינות אחדות הרחיקו לכת מעבר לכך. הן הפסיקו משלוחי נשק לישראל, ואף ניתקו עימה את הקשרים הדיפלומטיים.

ממשל ביידן לא הסתפק בכך ושילב ידיים עם גורמי אופוזיציה רבי-כוח בישראל שפעלו להפלת הממשלה הנוכחית והעומד בראשה עוד במהלך המלחמה. הנשיא עצמו ואנשי שלומו, החל ממזכיר המדינה בלינקן והסנטור צ'ק שומר, התחרו ביניהם באמירות שתכליתן הברורה היא ליצור מסע של דה-לגיטימציה לממשלת נתניהו.

שיאה של העמדה הלעומתית של הממשל כלפי ישראל קיבל ביטוי בתביעות של ראשי הממשל להשתתף בדיוני קבינט, להיפגש ישירות עם ראשי הצבא ומערכת הביטחון ולבחון בקפידה תוכניות מבצעיות של צה"ל, תוך אמירה ברורה שלממשל יש מעין זכות וטו לפסול תוכניות שלא נראו לו.

שיאה של מה שניתן לכנות "המעורבות השלילית" של הממשל במלחמה היה בתביעה מישראל להימנע ממהלכים צבאיים שנראו לישראל חיוניים, לרבות הכניסה לרפיח וההשתלטות על ציר פילדלפי. הממשל גם תבע להכניס לרצועה כמויות עצומות של סיוע הומניטרי בשעה שידע היטב שסיוע זה מחזק במידה רבה את המשך שלטונו של החמאס ברצועה ומאריך את ימי הלחימה.

בחודשים האחרונים שוב שילב הממשל ידיים עם גורמי אופוזיציה בישראל בתביעה חד-משמעית להפסיק את המלחמה במסגרת עסקה לשחרור חטופים עוד בטרם הושגו יעדי המלחמה שקבעה ישראל. הממשל ידע היטב שמשמעות צעד זה היא הכרה בתבוסתה של ישראל, אך הדבר לא הרתיע אותו, ועד היום הוא תובע הפסקת המלחמה.

הממשל לא הסתפק בהצגת עמדות לעומתיות לאלה של ישראל. הוא איים בגלוי שאם ישראל לא תישמע לתביעותיו הוא יטיל עליה סנקציות, בעיקר בתחום אספקת הנשק. גם בכך לא הסתפק הממשל. כאשר הסתבר לו שישראל אינה נענית לתביעותיו הוא מנע, ועדיין מונע, אספקת סוגי נשק חיוניים למדינת ישראל. זוהי תופעה המטילה צל כבד על אופי היחסים שבין ישראל וארצות הברית, ואין פלא שהיא יצרה בציבור הישראלי רגשות מסויגים כלפי ממשל הנשיא ביידן.

בקרב חוגים רחבים בציבור, יש להודות, רווחו חששות כבדים מניצחון אפשרי של קמלה האריס. לנשיא ביידן, כך סברו רבים בישראל, הייתה "פינה חמה" בלב כלפי ישראל; הוא ליווה את היחסים עם מדינת ישראל מיום הקמתה. ביחסיו עם ישראל היו אכן "עליות וירידות", אך בציבור רווחה תמיד תחושה שברגעי מבחן אמיתיים הוא לא יפקיר את ישראל גם אם יופעלו עליו לחצים קשים של גורמים אסלאמיים עוינים לישראל.

קמלה האריס, כך חשו רבים, היא "סיפור אחר". יחסה לישראל מנוכר יותר. אין לה "המעטפה ההיסטורית" שיש לביידן. היא חשופה הרבה יותר מביידן ללחצים של גורמים אסלאמיים במפלגה הדמוקרטית. על רקע זה, אך טבעיים היו החששות של הציבור בישראל שמא היא תיבחר כנשיאה. בנסיבות אלה אין תימה שבציבור הרחב הייתה תחושת סיפוק רבה כאשר הגיעו הידיעות על ניצחונו המוחץ של טראמפ ² לא רק בבחירות לנשיאות אלא גם בקונגרס.

יחד עם זאת, אנו סבורים שהשמחה הרבה שהתפרצה בישראל סביב הניצחון של טראמפ מקרינה חולשה של מדינת ישראל. המָסָר המקופל בה הוא שמדינת ישראל נמצאת במצוקה שהיא מתקשה להתמודד עִמָּה לבדה, והיא מייחלת לבואו של גורם חיצוני שיסייע לה לצאת ממצוקה זו. מעבר לכך, להערכתנו שמחה זו היא מוקדמת ומוגזמת, ויש לנהוג לפי הנחייתו של החכם באדם בספר קהלת: לְשָׁחֹק אֶמְרָתִי מְהוֹלֵל וּלְשִׁמְחָה מֵה־זֶה עֲשֵׂה. יש לכך שתי סיבות עיקריות.

ממשל הנשיא טראמפ הציב לעצמו יעדים מהפכניים מרחיקי לכת שאותם הוא מתכוון לממש במהלך הקדנציה שלו, וביניהם: הסרת איום ה"דיפ סטאט" האוכל כל חלקה טובה בארצות הברית; גירושם מארצות הברית של מיליוני מהגרים בלתי חוקיים המאיימים על ביטחונם האישי של אזרחי ארצות הברית; מאבק עיקש בענקיות המזון והתרופות, הפוגעות לדעת שר הבריאות המיועד, רוברט קנדי, בבריאותם של אזרחי ארצות הברית; שינוי פניה של האקדמיה והתקשורת האמריקנית; עיצוב מחדש של רשויות האכיפה בארצות הברית, ועוד.

צריך להבהיר זאת באורח חד-משמעי: מדובר כאן במאבק נגד כוחות בעלי עוצמה אדירה, יש אומרים ² מפלצתית. כוחות אלה, יש להניח בוודאות, לא יוותרו בנקל על הנכסים העצומים שיש בידיהם. אכן, הנשיא ביידן הבטיח שתהיה העברת שלטון חלקה. עם זאת, לנו קשה לראות שהגופים הרבים שממשל טראמפ מתכוון להיאבק נגדם פשוט יודיעו שהם מקבלים את "דין הבוחר" ויניחו לממשל טראמפ לממש את מאווייו.

כבר עתה יש התארגנויות שונות במטרה לסכל את סיכוייו של הנשיא טראמפ לממש את יעדיו. לנו נראה שמיד עם כניסתו של טראמפ לתפקיד יתעצמו ה. איננו יכולים להוציא מכלל חשבון שבמסגרת המאבקים הפנימיים בתוך ארצות הברית תופעל גם אלימות ³ ברמות משתנות של אינטנסיביות. בסופו של דבר איננו יכולים להתעלם מן העובדה שבמהלך מערכת הבחירות נעשו שני ניסיונות להתנקש בנשיא טראמפ.

תמונת מצב זו מעמידה בפני הנשיא טראמפ אתגרים אדירים במהלך כהונתו כנשיא. כל זאת, ועוד לא אמרנו מילה על המאבקים הקשים העומדים בפני ממשל טראמפ בזירה הבינלאומית והאתגרים שהיא מציבה בפני ארצות הברית: מלחמת רוסיה-אוקראינה; מלחמות ישראל; האיום האיראני; הסכנה הסינית, לרבות טאיוואן; האיום של צפון קוריאה; המחלוקות מול מדינות אירופה וחברות נאט"ו, ועוד.

ההכרעות שיקבל הממשל, כל הכרעה, עלולות להביא לבקיעים קשים בחברה האמריקנית, הנמצאת גם כן, מזה שנים, במצב של קיטוב קיצוני. ישראל לוקחת בחשבון שיש לנשיא טראמפ ואנשי צוותו כוונות טובות כלפי ישראל והם באמת שואפים להטיב את מצבה הבינלאומי ולשפר את מעמדה בזירה המזרח-תיכונית. יחד עם זאת, היא חייבת להניח שתיווצרנה נסיבות שתִצְרְנה מאוד את מרחב התמרון שלו, ותקשנה עליו לממש את תוכניותיו.

מנגד, ניצבת מדינת ישראל. במהלך המלחמה היא הוכיחה יכולת מדהימה לצאת מן המשבר האסוני שאליו נקלעה באוקטובר 2023. למרות למעלה מ-26 אלף שיגורים לשטחה (טילים, רקטות וכתב"מים), ישראל נמצאת כשנה לאחר המלחמה כשידה על העליונה הן מול החמאס והן מול חיזבאללה, ובמידה רבה ⁴ גם מול איראן.

יכולות ההגנה האווירית שלה, מבצעי הסיכול הממוקד, והיכולות המודיעיניות והמבצעיות שלה ⁵ בעיקר בלבנון ובתימן ⁶ עוררו הערכה רבה כלפיה בזירה הבינלאומית והאזורית. מול מחיר כבד

של הרוגים ופצועים ועשרות אלפים של אזרחים הנמצאים מחוץ לביתם, החברה הישראלית לא נשברה מוראלית, רוחה איתנה וחייליה מפגינים מוטיווציה מדהימה להביא את מדינת ישראל לניצחון מוחלט.

יחד עם זאת, ממשל הנשיא טראמפ לא יוכל להתעלם מן העובדה שלמעלה משנה לאחר תחילת המלחמה היא עדיין נמשכת בכל עוזה. עובדה היא שלמרות הצלחותיה הרבות מדינת ישראל לא הצליחה עדיין לצרוב תודעה של תבוסה אצל לוחמי החמאס והחיזבאללה. מדי יום ביומו משוגרים עשרות, לעיתים מאות, טילים, רקטות וכתב"מים לצפון הארץ כמעשה שבשגרה. גם בדרום החמאס ממשיך במלחמתו וגובה מישראל מחירים כבדים.

במקביל, הקיטוב החברתי בתוך מדינת ישראל מחליש מאוד את הדימוי העוצמתי שלה מול הממשל. מחלוקות יסודיות קיימות בכל מדינה דמוקרטית בעולם. זו נקודת חולשה, וגם ביטוי לעוצמה של מדינה שמסוגלת להכיל עמדות פלורליסטיות בתוכה.

גם מדינת ישראל משופעת במחלוקות פנימיות קשות, וביניהן: דת ומדינה, גיוס לצבא, חוסר שוויון עדתי, מגדרי, גאוגרפי, העדר מתכונת יעילה של הפרדת רשויות, פתרון הבעיה הפלסטינית, סרבנות גיוס, יחסים בין הדרג המדיני והצבאי ועוד. אלה מחלוקות לגיטימיות במדינה דמוקרטית.

יחד עם זאת, אי אפשר להתעלם מן העובדה שמחלוקות אלה מתנהלות בישראל, גם במצב המלחמה הקשה שבה נתונה מדינת ישראל, באינטנסיביות רבה ^[1] יש אומרים: רבה מדי. אין ספק שהן מְצַרֵּות את חופש התמרון של ממשלת ישראל, וממילא ^[2] גם פוגעות בניהול תקין של המלחמה.

הגם שעמדותיו הבסיסיות של הנשיא טראמפ ושל אנשיו כלפי מדינת ישראל הן חיוביות ביסודן, השאלה היסודית שתעמוד בפניו היא: האם מדינת ישראל הינה בעלת ברית אטרקטיבית מנקודת ראותה של ארצות הברית. יציבות המשטר של ישראל, יכולתה להכיל מחלוקות פנימיות, רמת הקונצנזוס הלאומי בתוכה, תפקודו של צה"ל ^[3] כל אלה, ושאלות רבות אחרות, תעמודנה בפני הממשל בבואו להכריע בשאלה עד כמה רצוי וכדאי לארצות הברית להיות מזוהה עם מדינת ישראל כבעלת ברית.

בסופו של דבר, עלינו לזכור שממשל הנשיא טראמפ, כמו כל ממשל אחר, יבחן את מערכת יחסיו עם ישראל על בסיס של אינטרסים ועוצמה. הוא ירצה לראות לנגד עיניו מדינה דמוקרטית חזקה, בעלת לכידות פנימית גבוהה, המסוגלת, בעיקרו של דבר, להתמודד בעצמה עם כל האיומים הניצבים בפניה.

לסיכום, לאהדה הבסיסית של הנשיא טראמפ והסובבים אותו יהיה משקל חשוב בעיצוב מדיניות ארצות הברית כלפי ישראל; עם זאת, עלינו לזכור שבסופו של דבר השיקולים המכריעים יהיו שיקולים מעשיים שיתבססו על השאלה: עד כמה מדינת ישראל יכולה לשרת את האינטרסים

הלאומיים של ארצות הברית. רק כך תצליח מדינת ישראל לגבש מערכת יחסים הדוקה ועוצמתית עם המעצמה הגדולה בתבל, באופן שיקדם את האינטרסים של שתי המדינות.